
Egitura bihurkari eta elkarkariak iragangaizten: *ispiluan ikusi naiz eta bihar ikusiko gara aztergai*

Hizkuntzalari Euskaldunen VII. Topaketa (UEU)

2024-06-27, Iruñea

Kristina Bilbao (UPV/EHU)

Egitura bihurkariak

Neure burua ikusi dut ispiluan.

Egitura elkarkariak

Bihar ikusiko dugu elkar!

Euskarazko egitura bihurkari eta elkarkariak

(1) Bihurkari eta elkarkari **iragankorrak, anaforadunak**

- a. (Nik) ispiluan **neure burua** ikusi dut. (bihurkaria)
- b. (Guk) bihar **elkar** ikusiko dugu. (elkarkaria)

Euskarazko egitura bihurkari eta elkarkariak

(1) Bihurkari eta elkarkari **iragankorrek, anaforadunak**

a. (Nik) ispiluan **neure burua** ikusi dut. (bihurkaria)

b. (Guk) bihar **elkar** ikusiko dugu. (elkarkaria)

(2) Bihurkari eta elkarkari **iragangaiztuak, anaforarik gabeak**

a. (Ni) ispiluan ikusi naiz. (bihurkaria)

b. (Gu) bihar ikusiko gara. (elkarkaria)

Euskarazko egitura bihurkari eta elkarkariak

(1) Bihurkari eta elkarkari iragankorrek, anaforadunak

a. (Nik) ispiluan **neure burua** ikusi dut. (bihurkaria)

b. (Guk) bihar **elkar** ikusiko dugu. (elkarkaria)

> Rebuschi (1988, 1992); Salaburu (1986ab); Etxepare (2003a); Artiagoitia (2003, 2018).

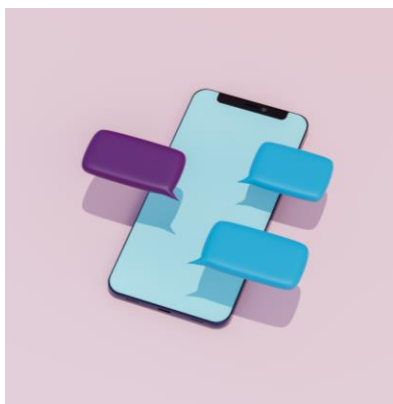
(2) Bihurkari eta elkarkari iragangaiztuak, anaforarik gabeak

a. (Ni) ispiluan ikusi naiz. (bihurkaria)

b. (Gu) bihar ikusiko gara. (elkarkaria)

> Etxepare (2003a); Artiagoitia (2003, 2018); Bilbao (2022ab, 2023); Bilbao eta beste (2022, 2024).

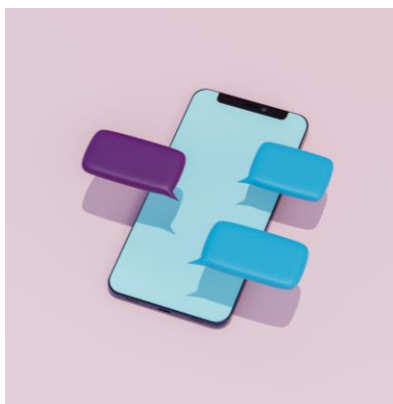
Ez-kanonikoak baina ugaritzen

skakeitan 14 urte joan dira jada. Iaz elkartu ginen ordura arte biziak hitz egiteko, gure barruan generaman horri argazki bat ateratzeko. Maitasun istorio bat izan dela argi dago, gure bizitzetan aztarna berezia utziko duena. Izan ere, ilusioa eta laguntasuna izan dira, musikarekiko loturarekin batera, proiektu honen ardatz nagusiak. Eta hala moldatu gera, denboraren hariak bera ulertzeko eman digun mapan marrazki bat eginez, gure marrazkia. “Nola esan agur?” da bizitzaren ironietako bat, gure auzoez ari ginen, eta badirudi dimentsio handiago bat hartu duela honakoan. Bai, agur esatera gatoz. Eh, baina baikor eta irribarretsu, jada adostu baikenuen zer idatzi gure epilogoan, oraindik erraietatik ateratzen zaiguna eta bide honi amaiera emateko era onena “Asko maite gera”.

Ez-kanonikoak baina ugaritzen

Andoni Egaña

2023KO URRIAREN 3A - 00:00

Mendian hil zitzaigun adiskide bat, mina. Artean ez genuen gidabaimenik, eta gogoan dut herriko ze bi kaleren arteko bidegurutzean **agurtu ginen**. Astelehenera arte.

[...] karminezko uholde baten muinean igerika **irudikatu zen**.

(Borda, Itxaro. *Euri zitalari esker*. Susa, 277. or.)

Ikerketa galderak

Zein da ageriko argumentu bakarraren izaera sintaktikoa?

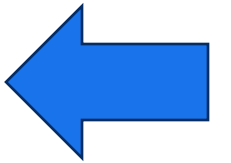
Nola lortzen da interpretazio bihurkari edo elkarkaria anaforarik gabe?

Ikerketa galderak

Zein da ageriko argumentu bakarraren izaera sintaktikoa?

Nola lortzen da interpretazio bihurkari edo elkarkaria anaforarik gabe?

Auzi teorikoa

1. Argumentu bakarrak zein izaera sintaktiko du?

- Kanpo argumentua
- Barne argumentua

(1) a. (Nik) ispiluan neure burua ikusi dut.
b. (Guk) bihar elkar ikusiko dugu.

(2) a. (Ni) ispiluan ikusi naiz.
b. (Gu) bihar ikusiko gara.

Inakusatibo vs inergatibo

(3) **Inakusatiboak** > argumentu bakarra barne argumentu

a. Ni etorri naiz.

b. Gu etorri gara.

(4) **Inergatiboak** > argumentu bakarra kanpo argumentu

a. Nik eskiatu dut.

b. Guk eskiatu dugu.

> Perlmutter (1978), Burzio (1981); euskararako, Levin (1983); Laka (1993).

Hipotesia

ARGUMENTU BAKARRAK JOKABIDE BIKOITZA DU.

Inakusatibo vs inergatibo

(3) Inakusatiboak > argumentu bakarra barne argumentu

a. Ni etorri naiz.

b. Gu etorri gara.

(4) Inergatiboak > argumentu bakarra kanpo argumentu

a. Nik eskiatu dut.

b. Guk eskiatu dugu.

> Perlmutter (1978), Burzio (1981); euskararako, Levin (1983); Laka (1993).

Inakusatiboen jokabidea

(3) Inakusatiboak

- a. Ni etorri naiz.
- b. Gu etorri gara.

(4) Inergatiboak

- a. Nik eskiatu dut.
- b. Guk eskiatu dugu.

(2) Bihurkari eta elkarkari iragangaiztuak

- a. Ni ispiluan ikusi naiz.
- b. Gu bihar ikusiko gara.

Inergatiboen jokabidea

- I) Ez du partitiboz markatzea onartzen
- II) Ezin da erlatibozko perpaus murriztuen subjektu izan

Partitiboa

- Inakusatiboetako argumentua **partitiboz (-rik)** marka daiteke, inergatiboetakoa ez:

(5) a. Umerik ez da **etorri**.

b. *Umerik ez du **eskiatu**.

>Levin (1983); Ortiz de Urbina (1989); Salaburu (1992); Pineda eta Berro (2020); euskararen partitiboaren azterketarako, ikus de Rijk (1972, 1996); Etxepare (2003b); Etxeberria (2010, 2014, 2021).

Partitiboa

- Inakusatiboetako argumentua **partitiboz (-rik)** marka daiteke, inergatiboetako ez:
 - (5) a. Umerik ez da **etorri**.
 - b. *Umerik ez du **eskiatu**.
- Bihurkari eta elkarkari iragangaiztuek **inergatiboek bezala** jokutzen dute (Bilbao 2023):
 - (6) a. (*)Umerik ez da ispiluan ikusi.
 - b. (*)Umerik ez da kalean ikusi.

Erlatibozko perpauk murriztuen subjektua

- Inakusatiboetako argumentua **erlatibozko perpauk murriztuetako** (*-tako*, *-riko*) subjektu izan daiteke, inergatiboetako ez:

(7) a. **Etorritako** umea baxua da.

b. ***Eskiatutako** umea baxua da.

>Siloni (2012); euskarazko erlatibozko perpauk murriztuez, Oihartzabal (2003).

Erlatibozko perpaus murriztuen subjektua

- Inakusatiboetako argumentua **erlatibozko perpaus murriztuetako** (*-tako*, *-riko*) subjektu izan daiteke, inergatiboetako ez:

(7) a. **Etorritako** umea baxua da.

b. ***Eskiatutako** umea baxua da.

- Bihurkari eta elkarkari iragangaiztuek **inergatiboek bezala** jokatzen dute (Bilbao 2023):

(8) a. (*)Ispiluan ikusitako umea baxua da.

b. (*)Kalean ikusitako umeak baxuak dira.

Laburbilduz...

	INAKUSATIBOAK	INERGATIBOAK	BIHURKARI ETA ELKARKARI IRAGANGAIZTUAK
Kasu markaketa eta laguntzailearekiko komunztadura	ABS	ERG	ABS
Hautatutako aditz laguntzailea	<i>izan</i>	<i>*edun</i>	<i>izan</i>
Partitiboz markatzea	✓	X	X
Erlatibozko perpaus murriztuetako subjektu izan ahal izatea	✓	X	X

Aipamen hautatuak

- Artiagoitia, X. (2003). Reciprocal and reflexive constructions. In J. I. Hualde & J. Ortiz de Urbina (ed.), *A grammar of Basque* (607–630. or.). Berlin: Mouton De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110895285.607>
- Bilbao, K. (2022b). Euskarazko elkarkari irangaitzak: lexikoak ala sintaktikoak? *Fontes Linguae Vasconum*, 134, 337–373. <https://doi.org/10.35462/flv134.3>
- Burzio, L. (1981). *Intransitive verbs and Italian auxiliaries* [Doktore Tesia, Massachusetts Institute of Technology, Dept. of Linguistics and Philosophy] <http://dspace.mit.edu/handle/1721.1/15849>
- Etxepare, R. (2003a). Reflexives and reciprocals. In J. I. Hualde & J. Ortiz de Urbina (ed.), *A Grammar of Basque* (380–385. or.) Berlin: de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110895285.363>
- Laka, I. (1993). Unergatives that Assign Ergative, Unaccusatives that assign accusative. In J. D. Bobaljik & C. Phillips (ed.) *Papers on Case and Agreement I. MIT Working Papers in Linguistics* (Vol 14) (149–172. or.). Cambridge, Mass.: MITWPL.
- Levin, B. (1983). Unaccusative Verbs in Basque. *North East Linguistic Society*, 13(1), 129–144. <https://scholarworks.umass.edu/nels/vol13/iss1/12/>
- Perlmutter, D. (1978). Impersonal passives and the unaccusative hypothesis. Proceedings of the *Fourth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 4, 157–89. <https://doi.org/10.3765/bls.v4i0.2198>
- Rebuschi, G. (1988). Defining the three binding domains of Basque. *ASJU*, 22(1), 233–241.
- Salaburu, P. (1986a). Uztardura Teoria. In P. Goenaga (ed.), *Euskal sintaxiaren zenbait arazo*, UPV/EHU, Leioa, 59–94.

ESKERRIK ASKO!

Lan honek Espainiako Zientzia, Berrikuntza eta Unibertsitateen Ministerioko laguntza jaso du (FPU22/01851) dirulaguntzaren bidez eta Eusko Jaurlaritzarena (IT1439-22) ikerketa-proiektuaren bidez.

